

قاچاق تسلیحات گرم به عنوان یک جنایت سازمان یافته فراملی

صائِق سلیمی

استادیار دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی

چکیده

جنایات سازمان یافته فراملی از مهمترین معضلات جامعه بین‌المللی در قرن بیست و یکم محسوب می‌شوند. این جنایات توسط گروه‌های جنایی سازمان یافته که واجد سه عضو یا بیشتر، وحدت فرماندهی، نظم شدید با ضمانت اجرای بی‌رحمانه و اهداف مالی و مادی هستند، ارتکاب می‌یابند. یکی از خطرناکترین فعالیتهای گروه‌های مزبور، تولید غیرقانونی و قاچاق تسلیحات گرم است. جامعه بین‌المللی و در رأس آن سازمان ملل متحد، در اواخر قرن بیستم اقدام به تدوین کنوانسیون تحت عنوان «کنوانسیون ملل متحد علیه جنایت سازمان یافته فراملی» همراه با دو پروتکل کرد. این اسناد در دسامبر ۲۰۰۰ در پالرمو (ایتالیا) برای امضای دولتها مفتوح گردیدند. پروتکل سوم تحت عنوان «پروتکل علیه تولید غیرقانونی و قاچاق تسلیحات گرم، قطعات و اجزای آنها و مهمات مکمل کنوانسیون ملل متحد علیه جنایت سازمان یافته فراملی» در سال ۲۰۰۱ تدوین و به تصویب مجمع عمومی رسید که به عنوان جامعترین سند بین‌المللی در این زمینه، مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این پروتکل، دول متعاهد، ملزم به جرم‌انگاری قاچاق تسلیحات، معاضدت فنی و آموزشی، تبادل اطلاعات، ثبت و علامت‌گذاری تسلیحات، نظارت بر تجارت تسلیحات و مصادره تسلیحات غیرقانونی شده‌اند. هدف غایی پروتکل، هماهنگی حقوق داخلی دولتها و تشویق آنها به همکاری است. این پروتکل عمده‌تأ مبتنی بر اقدامات پیشگیرانه است. چون تصویب پروتکل توسط ایران می‌تواند فرصتهای خوبی را در مبارزه با این جنایت سازمان یافته ایجاد کند، تصویب آن به ایران قابل توصیه است.

کلید واژه‌ها: قاچاق تسلیحات گرم، جنایت (جرم) سازمان یافته فراملی

۱- مقدمه

یکی از معضلات اساسی که در قرن بیست و یکم جامعه بین‌المللی با آن مواجه است، ارتکاب جنایات سازمان یافته فراملی است. مطابق اسناد بین‌المللی، گروه‌های جنایی سازمان یافته حداقل باید دارای سه عضو باشند؛ لکن عملاً تعداد آنها خیلی بیشتر از این رقم است. این

گروهها معمولاً دارای سلسله مراتب، یک رئیس، تقسیم کار و نظم شدید همراه با ضمانت اجرای بیرحمانه برای اعضای نافرمان خود هستند؛ برای انجام مأموریت و نیل به هدف خود به هر وسیله‌ای متوسل می‌شوند؛ و ابتدا سعی می‌کنند از طریق افساد موانع را برطرف کنند و معمولاً در ارکان مختلف حکومتی و نهادهای عمومی نفوذ می‌کنند. در صورت عدم توفیق، توسل به خشونت و حذف فیزیکی مأموران وظیفه‌شناس و سرسخت دولتی، امری متداول محسوب می‌شود. هدف غایی این گروهها، تحصیل نفع مالی و مادی است که این جنبه در واقع، مهمترین وجه تمایز این نوع فعالیتهای تروریستی است.

فعالیت گروههای جنایی سازمان‌یافته شامل موارد گسترده‌ای از قبیل قاچاق مواد مخدر، سرقت و قاچاق آثار فرهنگی، هنری و تاریخی، تجارت انسان به ویژه زنان و کودکان به منظور سوء استفاده‌های جنسی، تجارت و قاچاق اعضای بدن انسان، قاچاق مهاجران، قتل‌های قراردادی و سفارشی، تطهیر پول، چاپ اسکناس تقلبی و قاچاق ارز و به طور کلی هر نوع فعالیت ممنوع سودآور می‌شود. یکی از مهمترین فعالیتهای این گروهها، تولید غیرقانونی و قاچاق تسلیحات گرم سبک است که از ابعاد مختلف برای جامعه بین‌المللی خطرناک است.

تولید و قاچاق سلاحهای گرم، نه تنها منافع غیرقانونی کلانی را عاید گروههای سازمان‌یافته جنایتکار می‌کند، بلکه در تقویت این گروهها و سایر گروههای جنایتکار، به ویژه تروریستها و همچنین تقویت افراد جنایتکار نقش اساسی دارد. به شرحی که نمایندگان برخی دولتها در اجلاسهای مختلف، به ویژه کنفرانس امضایی پالرمو، تأکید کردند گسترش قاچاق سلاحهای گرم موجب گسترش انواع جنایات و حتی خودکشی می‌گردد. این جنایت موجودیت جامعه مدنی را به طور کلی به مخاطره می‌اندازد [۱].

به علاوه، تحصیل تسلیحات نیز معمولاً مسبوق به ارتکاب جرائم دیگری است. «اسلحه‌ای که در محیطهای مجرمانه مورد استفاده قرار می‌گیرد اغلب اوقات در اثر ارتکاب سرقت در اسلحه فروشیها، انبارهای نظامی و کارخانه‌ها به دست آورده می‌شود. معاملات اسلحه زیر پوشش اسناد جعلی یا تقلبی انجام می‌پذیرد» [۲].

ضرورت مقابله با قاچاق غیرقانونی تسلیحات از دهه ۱۹۹۰ بیشتر توجه جامعه بین‌المللی را به خود جلب کرد. از سال ۱۹۹۷ سازمانهای منطقه‌ای به ویژه اتحادیه اروپا، سازمان دولتهای آمریکایی، و سازمان اتحاد آفریقا، برخورد با این معضل را در دستور کار خود قرار دادند. در سطح جهانی نیز کنفرانس بین‌المللی مربوط به «تجارت غیرقانونی تسلیحات کوچک و سلاحهای سبک در تمام جنبه‌های آن» در سال ۲۰۰۱ و پروتکل الحاقی به

کنوانسیون ملل متحد علیه جنایت سازمان یافته فراملی، مهمترین اقدامات جامعه بین المللی محسوب می گردند [۲].

بنابراین برای مقابله با این عمل مجرمانه و با توجه به اینکه قاچاق تسلیحات غالباً توسط گروه های سازمان یافته و در بعد فراملی صورت می گیرد، در سال ۲۰۰۱ پروتکل الحاقی به کنوانسیون ملل متحد علیه جنایت سازمان یافته فراملی (کنوانسیون پالرمو ۲۰۰۰) تنظیم و تدوین گردید. در مقدمه پروتکل به خطر هایی که از تولید غیرقانونی و قاچاق تسلیحات نسبت به امنیت هریک از دول و همچنین در سطح جهانی نسبت به امنیت جهانی به طور کلی و نسبت به رفاه و آرامش مردم و توسعه اقتصادی و اجتماعی آنان و حق زندگی افراد در فضایی صلح آمیز، ایجاد می شود تأکید شده است و دولتها مصمم به اتخاذ اقدامات به ویژه همکاری بین المللی در این راستا شده اند.

«خرید و فروش اسلحه از ناهماهنگی موجود بین قانونگذارهای ملی بهره می جوید، به ویژه در مورد آنچه به نظارت بر تحصیل و ضبط اسلحه دستی مربوط می شود، و نیز به تعریف اسلحه جنگی، و به روش های بلااستفاده گذاردن اسلحه ای که از کار انداخته شده اند» [۲]. از این رو پروتکل در صدد ایجاد هماهنگی بین حقوق داخلی کشورهای متعاهد است.

۲- بحث و بررسی

بررسی مفاد این پروتکل به عنوان جامعترین و جدیدترین دستاورد جامعه بین المللی در پاسخ به قاچاق تسلیحات، موضوع این نوشتار است تا مشخص شود که اولاً در این پروتکل چه تمهیدات خاص یا جدیدی برای مقابله با قاچاق تسلیحات گرم اندیشیده شده و به عبارت دیگر نوآوری های آن چیست؟ و ثانیاً تصویب این سند بین المللی به مصلحت ایران است یا خیر؟ لکن ابتدا باید به بررسی پیشینه تاریخی قاچاق تسلیحات در سطح بین المللی و تلاش های انجام شده برای مقابله با آن پرداخت.

۱-۲- پیشینه تاریخی

جامعه بین المللی خیلی دیر به فکر مبارزه جدی با قاچاق تسلیحات افتاده است. اگر جامعه بین المللی به موقع پاسخ مقتضی به قاچاق تسلیحات می داد، شاید خیلی از عملیات تروریستی به وقوع نمی پیوست. برخی از نویسندگان قبل از عملیات تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ در ایالات متحده آمریکا، به روشنی اشتغال طالبان افغانستان را به قاچاق تسلیحات گرم با

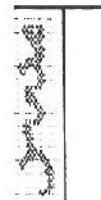

همکاری پشتونهای پاکستان در قالب شبکه‌های جنایی، یادآوری کرده بودند [۴]. به طوری که اگر در سالهای گذشته با این نوع قاچاقها مقابله جدی و مؤثر صورت می‌گرفت، احتمالاً حوادث ۱۱ سپتامبر در آمریکا روی نمی‌داد.

در طول جنگ سرد، تجارت غیرقانونی تسلیحات گرم، امری سیاسی تلقی می‌شد و از جانب برخی دولتها به عنوان یکی از اصول سیاست خارجی اعمال می‌گردید. به ویژه در دهه ۱۹۸۰ شیوه‌های مورد استفاده و افراد مرتکب قاچاق تسلیحات، عوامل و ابزارهای دولتها محسوب می‌شدند. پس از جنگ سرد، قاچاق تسلیحات گرم دیگر به عنوان ابزار سیاست خارجی دولتها محسوب نمی‌گردد؛ بلکه انگیزه‌های مادی و تحصیل منفعت بر جنبه سیاسی آن غلبه یافته است [۵]. غیرسیاسی شدن قاچاق تسلیحات خود مهمترین عاملی بوده که دولتها را مصمم به برخورد با این موضوع کرده است [۵].

بنابراین، تلاشهای جدی در سطح بین‌المللی و جهانی - صرف نظر از تلاشهای منطقه‌ای - برای مقابله با این فعالیت مجرمانه، عملاً از اواخر دهه ۱۹۸۰ شروع شده است. مجمع عمومی ملل متحد در سال ۱۹۸۸ با تصویب قطعنامه ۴۳/۷۵۱ گروهی متشکل از کارشناسان حکومتی را تشکیل داد تا شیوه‌های شفاف‌سازی نقل و انتقال تسلیحات و نیز معضل تسلیحات غیرقانونی را بررسی کند. این گروه در سال ۱۹۹۱ در گزارش خود به ضرورت ثبت بین‌المللی نقل و انتقال تسلیحات تأکید و برخی قواعد و رویه‌های مناسب را برای پیشگیری و مبارزه با قاچاق غیرقانونی تسلیحات پیشنهاد کرد [۶]. مجمع عمومی در سال ۱۹۹۲ بر اساس این گزارش با صدور قطعنامه‌ای از کمیسیون خلع سلاح ملل متحد خواست در خصوص وضع قواعد و هنجارهایی برای نقل و انتقال بین‌المللی تسلیحات تحقیق کند [۷]. نهایتاً کمیسیون مزبور در سال ۱۹۹۶ توانست در زمینه برخی مقررات به اجماع برسد [۸]. در این مدت دبیر کل ملل متحد نیز طی گزارش خود در ۱۹۹۵ به مشکلات ناشی از افزایش تسلیحات سبک اشاره کرد [۹].

در سال ۱۹۹۶ به ابتکار ژاپن، قطعنامه‌ای در مجمع عمومی تصویب و مقرر شد کمیته‌ای مرکب از کارشناسان حکومتی تشکیل شود تا در خصوص این مسائل گزارش دهد: الف) انواع تسلیحات کوچک و سبک که عملاً در مخاصمات مرتبط با سازمان ملل متحد مورد استفاده قرار می‌گیرند؛ ب) ماهیت و اسباب انباشت و نقل و انتقال فزاینده و مخرب تسلیحات کوچک و سبک از جمله تولید و تجارت آنها و ج) شیوه‌ها و وسایل پیشگیری و کاهش انباشت و نقل و انتقال فزاینده و مخرب تسلیحات کوچک و سبک به ویژه مواردی که موجب

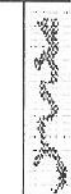

بروز یا تشدید مخاصمه می‌شوند [۱۰]. کمیته گزارش خود را در ۱۹۹۷ منتشر نمود که در دسامبر همان سال به تصویب مجمع عمومی رسید. این گزارش حاوی توصیه‌هایی در خصوص پیشگیری و کاهش انباشت و نقل و انتقال تسلیحات کوچک و سبک است [۱۱].

همزمان با این تحولات، در سال ۱۹۹۵ کمیسیون پیشگیری از جرم و عدالت جنایی، که از ارکان فرعی شورای اقتصادی و اجتماعی ملل متحد است، از مرکز پیشگیری از جرم بین‌المللی خواست تا در مورد قانونمند کردن تولید و نقل و انتقال تسلیحات گرم مطالعه‌ای انجام دهد. گزارش این مرکز در می ۱۹۹۷ منتشر گردید [۱۲]. در آوریل ۱۹۹۸ کمیسیون پیشگیری از جرم و عدالت جنایی طی قطعنامه‌ای خواستار تدوین یک سند بین‌المللی الزام آور برای مبارزه با تولید غیرقانونی و قاچاق تسلیحات گرم، قطعات و اجزای آنها و مهمات گردید [۱۳].

بنا به توصیه کمیسیون مزبور و درخواست شورای اقتصادی ملل متحد، طی قطعنامه ۱۹۹۸/۱۴ [۱۴] مورخ ۲۸ ژوئیه ۱۹۹۸، مجمع عمومی ملل متحد ضمیمه قطعنامه ۵۳/۱۱۱ (۱۵) مورخ ۹ دسامبر ۱۹۹۸ تصمیم گرفت یک کمیته ویژه بین‌الدولی را بدون محدوده زمانی به منظور تدوین یک کنوانسیون بین‌المللی جامع علیه جنایت سازمان‌یافته فراملی و بررسی تدوین اسناد بین‌المللی ناظر بر قاچاق زنان و کودکان، مبارزه با تولید غیرقانونی، قاچاق سلاح‌های گرم و قطعات و اجزای تشکیل دهنده آنها و مهمات و بالاخره قاچاق و حمل و نقل غیرقانونی مهاجران از جمله از طریق دریا ایجاد کند. در قطعنامه ۵۳/۱۱۴ [۱۶] مورخ ۹ دسامبر ۱۹۹۸ مجمع عمومی از کمیته ویژه خواسته شد توجه خود را به تهیه پیش نویس متن اصلی کنوانسیون و همچنین اسناد بین‌المللی فوق‌الذکر معطوف دارد. مجمع عمومی در قطعنامه ۵۴/۱۲۶ [۱۷] مورخ ۱۷ دسامبر ۱۹۹۹ تحت عنوان «طرح کنوانسیون ملل متحد علیه جنایت سازمان‌یافته فراملی و طرح پروتکل‌های آن» از کمیته ویژه خواست که کار خود را طبق قطعنامه‌های ۵۳/۱۱۱ و ۵۳/۱۱۴ ادامه دهد و متن نهایی کنوانسیون و پروتکل‌های الحاقی به آن را قبل از برگزاری کنفرانس امضایی دولتها در دسامبر ۲۰۰۰ جهت تصویب به مجمع تسلیم نماید.

کمیته ویژه از ۱۹ ژانویه ۱۹۹۹ تا ۲۸ اکتبر ۲۰۰۰ یازده اجلاس فشرده برگزار نمود که اجلاس یازدهم ۲۶ روز به طول انجامید. در زمینه قاچاق تسلیحات سندی تحت عنوان «پروتکل علیه تولید غیرقانونی و قاچاق سلاح‌های گرم، قطعات و اجزای آنها و مهمات، مکمل کنوانسیون ملل متحد علیه جنایت سازمان‌یافته فراملی» تنظیم شد که آخرین دستاورد جامعه

بین‌المللی در این زمینه است. برخلاف دو پروتکل الحاقی دیگر - در خصوص قاچاق اشخاص و قاچاق مهاجران - که همزمان با تنظیم خود کنوانسیون، تنظیم و به تصویب مجمع عمومی رسیدند و همزمان با کنوانسیون در دسامبر ۲۰۰۰ آماده امضا بودند، این پروتکل به خاطر اختلاف نظر شدید اعضا در اجلاس یازدهم کمیته ویژه، بی‌نتیجه ماند و در خصوص تدوین پروتکل سوم یعنی پروتکل علیه تولید غیرقانونی و قاچاق سلاحهای گرم، قطعات و اجزای آنها و مهمات اجماع حاصل نشد و بررسی آن به تاریخ مؤخر بر امضای کنوانسیون و دو پروتکل الحاقی آن موکول گردید. از این رو کمیته سوم دوازدهمین اجلاس خود را از ۲۶ فوریه ۲۰۰۱ تا ۲ مارس برگزار نموده و کار خود را در خصوص این پروتکل نیز نهایی کرد [۱۸].

۲-۲- مفاد و موضوعات پروتکل

بنا به صراحت ماده ۱، مندرجات این پروتکل مکمل کنوانسیون ملل متحد علیه جنایت سازمان‌یافته فراملی بوده، همراه با مندرجات کنوانسیون تفسیر خواهند شد. مندرجات کنوانسیون با اعمال تغییرات لازم در مورد این پروتکل نیز اجرا خواهند شد، مگر اینکه در این پروتکل طور دیگری مقرر شده باشد. بنابراین در تفسیر مفاد پروتکل، ناچار از مراجعه به برخی مندرجات کنوانسیون ملل متحد علیه جنایت سازمان‌یافته فراملی هستیم. همچنین جرائم تعریف شده در ماده ۵ این پروتکل به منزله جرم مندرج در متن کنوانسیون خواهد بود. تا اواخر دسامبر سال ۲۰۰۲ تعداد ۵۲ دولت این پروتکل را امضا و فقط ۳ دولت آن را تصویب نموده‌اند [۱۹].

مطالب مربوط به قاچاق تسلیحات گرم در پروتکل را تحت چهار عنوان کلی جرم‌انگاری، اقدامات عمومی، اقدامات پیشگیرانه و مصادره مطالعه خواهیم کرد. بنا به ماهیت تسلیحات گرم، پیشگیری از تولید و قاچاق آنها مستلزم شرایط و مقررات خاص خود است. مهمترین مطلب در این پروتکل، پیشگیری از ارتکاب جرم است؛ به طوری که پروتکل به سه بخش عمده تقسیم شده است. بخش اول به «مندرجات عمومی» اختصاص یافته، بخش دوم «پیشگیری» نام گرفته است و بخش سوم تحت عنوان «مندرجات نهایی» تدوین گردیده است. در واقع بخش اول و سوم، مقدمه و مؤخر بحث می‌باشند و مبحث اصلی همانا بخش مربوط به پیشگیری است؛ به طوری که مواد ۱ تا ۶ در بخش اول، مواد ۷ تا ۱۵ در بخش دوم و مواد ۱۶ تا ۲۱ در بخش سوم جای گرفته‌اند. به علاوه در همین بخش اول نیز برخی تدابیر جنبه

پیشگیرانه دارند؛ لازم به ذکر است که تحت عنوان «پیشگیری» مقررات مختلفی تدوین گردیده‌اند که بعضاً فراتر از اقدامات پیشگیرانه می‌باشند و اقداماتی از قبیل کشف جرم را نیز شامل می‌شوند. برخی دیگر از اقداماتی که در مبحث پیشگیری مطرح شده‌اند، تمهیداتی هستند که عمومیت دارند؛ از قبیل همکاری، اطلاع‌رسانی، آموزش و معاضدت فنی که ما این مباحث را تحت عنوان اقدامات عمومی مطرح می‌کنیم.

۲-۲-۱- جرم‌انگاری^۱

این پروتکل در صدد ایجاد تعهدات انعطاف‌ناپذیر برای دول متعاهد نیست؛ بلکه در صدد است دولت‌ها را ترغیب کند که حقوق داخلی خود را تا جایی که با اصول حقوق ملی خویش منطبق بدانند با مندرجات پروتکل - و نتیجتاً با حقوق داخلی سایر دولت‌ها - منطبق نمایند. از این رو به جای تعریف عنوان مجرمانه که سایر دولت‌ها ملزم به پذیرش آن باشند، تعریفی ارائه شده و دولت‌ها ملزم گردیده‌اند با وضع قوانین مقتضی، عمل مزبور را در حقوق داخلی خود جرم‌انگاری کنند. ماده ۵ این پروتکل تحت عنوان «جرم‌انگاری» مقرر نموده است:

۱. هر دولت متعاهدی، اقدامات تقنینی و اقدامات دیگری برای جرم‌انگاری اعمال عمدی زیر اتخاذ خواهد نمود:

الف) تولید غیرقانونی سلاح‌های گرم، قطعات و اجزای آنها و مهمات،

ب) قاچاق غیرقانونی سلاح‌های گرم، قطعات و اجزای آنها و مهمات،

ج) جعل یا امحای غیرقانونی، و از بین بردن یا تغییر مارک‌های سلاح‌های گرم که حسب ماده ۸ این پروتکل وجود آنها لازم است.

۲. همچنین هر دولت متعاهد اقدامات تقنینی و اقدامات دیگری را که برای جرم‌انگاری رفتارهای زیر ضروری باشد، اتخاذ خواهد نمود:

الف) شروع به ارتکاب یا مشارکت در ارتکاب جرائم مقرر در بند ۱ این ماده، طبق مفاهیم اساسی نظام حقوقی خود، و

ب) سازماندهی، هدایت، کمک، تشویق، تسهیل یا همفکری در ارتکاب یکی از جرائم مقرر در بند ۱ این ماده.

برای روشن شدن مفهوم مندرجات این ماده باید به تعاریف خود پروتکل که در ماده ۳ مندرج هستند مراجعه نمود.^۱

در تعریف این عنوان جنایی، به نفع مالی یا نفع مادی دیگر اشاره نشده است، لکن در بند ۱ ماده ۴ این پروتکل تأکید شده که این جرائم زمانی مشمول این ماده می‌شوند که توسط گروه جنایی سازمان‌یافته ارتکاب یابند. اشاره به گروه سازمان‌یافته، متضمن تمام اوصاف آن از جمله نفع مالی یا مادی است؛ چون «گروه جنایتکارانه سازمان‌یافته» به معنای یک گروه واجد ساختار تشکیلاتی مرکب از سه نفر یا بیشتر است که برای مدت زمانی موجودیت می‌یابد و هماهنگ با هدف ارتکاب یک یا چند جنایت شدید یا جرائم مربوط به منظور تحصیل مستقیم یا غیرمستقیم یک نفع مالی یا نفع مادی دیگر فعالیت می‌کند (بند الف ماده ۲ کنوانسیون پالرمو).

همچنین در بند ۱ ماده ۴ پروتکل که ناظر به قلمرو اجرایی این پروتکل است، تصریح گردیده است که جرائم مربوط اگر ماهیتاً فراملی باشند، مشمول این کنوانسیون خواهند بود. اینکه در چه صورتی جنایت ارتكابی، فراملی محسوب می‌شود در بند ۲ ماده ۲ کنوانسیون

۱. به خاطر اهمیت تعاریف مربوط و تفصیل آن، ماده ۳ پروتکل تحت عنوان «استفاده از اصطلاحات» عیناً نقل می‌شود:

از نظر این پروتکل:

(الف) «سلاح گرم» به معنی هر سلاح لوله دار قابل نقل و انتقال است که یک فشنگ، گلوله یا موشک را با عمل انفجاری پرتاب می‌کند یا طراحی می‌شود که پرتاب کند یا قابل تبدیل به آن است. سلاحهای گرم عتیقه یا المثنای آنها از شمول این تعریف خارج است. سلاحهای گرم عتیقه و المثنای آنها به موجب حقوق داخلی تعریف خواهند شد. با این وجود در هیچ شرایطی سلاحهای گرم عتیقه شامل سلاحهای تولید شده پس از سال ۱۸۹۹ نخواهد شد.

(ب) «قطعات و اجزای» به معنی هر عنصر یا عنصر جانشینی است که به طور خاص برای یک سلاح گرم طرح ریزی می‌شود. این عناصر شامل لوله، قاب، سیلندر، ته تفنگ و هر چیزی که برای کاهش صدای ناشی از شلیک سلاح گرم طراحی شده یا به این منظور تطبیق یافته است، می‌شود.

(ج) «مهمات» شامل سری کامل یا اجزای تشکیل دهنده آن شامل جعبه فشنگ، چاشنی، پودر محرک (باروت)، گلوله‌ها یا موشکها که در سلاحهای گرم به کار می‌روند؛ مشروط به اینکه آن اجزای خودشان در دولت متعاقد مربوطه نیاز به اجازه داشته باشند.

(د) «تولید غیرقانونی» به معنی تولید یا جمع آوری سلاحهای گرم، قطعات و اجزای آنها یا مهمات خواهد بود:

۱- از قطعات و اجزایی که به طور غیرقانونی قاچاق شده‌اند؛

۲- بدون پروانه یا اجازه از مقام صالح دولت متعاقدی که تولید یا جمع آوری در آنها انجام می‌پذیرد؛

۳- بدون اینکه طبق ماده ۸ این پروتکل سلاح گرم موقع تولید علامت‌گذاری شده باشد؛

پروانه یا اجازه تولید اجزای و قطعات مطابق حقوق داخلی اعمال خواهد شد.

(ه) «قاچاق غیرقانونی»: وارد کردن، صادر کردن، تمصیل، فروش، تحویل، جا به جایی یا انتقال سلاحهای گرم، قطعات و اجزای آنها و مهمات از سرزمین یک دولت متعاقد به سرزمین دولت متعاقد دیگر به شوطی که هریک از دول متعاقد مربوطه طبق مفاد این پروتکل اجازه آن را نداده باشد یا اگر سلاحهای گرم طبق ماده ۸ این پروتکل علامت‌گذاری نشده باشد.

(و) «ردیابی» به معنی ردیابی نظاممند سلاحهای گرم و در صورت امکان قطعات و اجزای آنها و مهمات از تولید به خریدار به منظور کمک به مقامات صالح دولتهای متعاقد در کشف، رسیدگی و متلاشی نمودن تولید غیرقانونی و قاچاق غیرقانونی خواهد بود.

پالرمو بیان شده است. به موجب این بند یک جرم در صورتی ماهیتاً فراملی تلقی می گردد که:

الف) در قلمرو بیش از یک دولت ارتکاب یابد؛

ب) در قلمرو یک دولت ارتکاب یابد، ولی بخش مهمی از مقدمات، طرح ریزی، هدایت یا کنترل آن در دولت دیگری صورت پذیرد؛

ج) در قلمرو یک دولت ارتکاب یابد، ولی در ارتکاب آن یک گروه جنایتکارانه سازمان یافته دخیل باشد که در سرزمین بیش از یک دولت به فعالیت اشتغال دارد؛

د) در قلمرو یک دولت ارتکاب یابد، ولی آثار اساسی آن در دولت دیگری بروز کند.

در این بند، ۴ مورد به عنوان ملاک «فراملی» بودن جنایت تلقی شده اند. اگر به رکن مادی جرم توجه شود فقط مورد اول به طور واقعی و عینی در بیش از یک کشور واقع شده است. در حقوق کیفری بین المللی و در قوانین جزایی ملی بیشتر کشورها مورد چهارم نیز پذیرفته شده است؛ یعنی اگر صرفاً اثر جرمی در کشور دیگری بروز کند، کشور مربوط می تواند جرم مزبور را ارتکاب یافته در سرزمین خود تلقی نموده، نسبت به تعقیب مرتکبین - ولو اینکه اصل جرم در خارج از کشور رخ داده باشد - اقدام نماید. این مفهوم را در حقوق کیفری ایران نیز می توان یافت.^۱

بند «ب» مذکور در یک نگاه دو دسته افعال را شامل می شود: اول تهیه و تدارک مقدمات ارتکاب جرم است که در حقوق داخلی اصولاً فاقد وصف جزایی است. دسته دوم که در واقع رکن معنوی جرم را شامل می شود و مداخله ای در عملیات اجرایی جرم صورت نمی پذیرد، ماهیتاً معاونت در جرم محسوب می گردد. ولی بندهای «ب» و «ج» را باید با توجه به سازمان یافته بودن این گروهها ارزیابی کرد. اشخاص به اعتبار عضویت در این گروهها دارای حقوق و تکالیف خاصی می گردند و به عنوان عضو یک گروه عمل می کنند و پرواضح است که اگر ارزیابی «فراملی بودن» و «تحقق جرم» مبتنی بر عملکرد تک تک اعضای گروه، صرف نظر از گروه باشد، هرگز نباید صحبت از جنایت «فراملی و سازمان یافته» کرد؛ زیرا اگر هم فعالیت شخصی منفرد بتواند جنبه فراملی پیدا کند هرگز نمی تواند سازمان یافته به معنای اصطلاحی باشد.

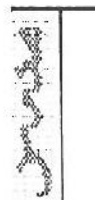
۱. ماده ۴ قانون مجازات اسلامی مقرر می دارد: «هرگاه قسمتی از جرم در ایران واقع و نتیجه آن در خارج از قلمرو حاکمیت ایران حاصل شود و یا قسمتی از جرم در ایران و یا در خارج و نتیجه آن در ایران حاصل شود در حکم جرم واقع شده در ایران است»

مندرجات این کنوانسیون ناظر به سلاحهای گرم سبک است که در پروتکل با به کار بردن واژه «قابل نقل و انتقال»^۱ تدوین کنندگان این قصد خود را مشخص نموده‌اند. لذا این کنوانسیون شامل تسلیحات سنگین نمی‌گردد. در گزارش کارهای مقدماتی پروتکل نیز تصریح گردیده است که واژه «قابل نقل و انتقال» با این برداشت به کار رفته است که تعریف «سلاح گرم» را محدود به آن دسته از سلاحهای گرم کند که توسط یک نفر بدون استفاده از کمک مکانیکی یا کمک دیگر قابل حمل باشند [۲۰]. محدود کردن این پروتکل به سلاحهای سبک حکایت از آن دارد که دولتها و تدوین کنندگان بیش از توجه به تحصیل منافع غیرقانونی که از قاچاق تسلیحات عاید جنایتکاران می‌شود به خطرهای استفاده از این تسلیحات توجه داشته‌اند. چون جنایتکاران - اعم از گروهها و افراد و اعم از مرتکبین جنایت سازمان‌یافته فراملی و تروریستها - از تسلیحات سبک استفاده می‌کنند و به ندرت ممکن است از تسلیحات سنگین استفاده کنند.

در بند ۲ ماده ۴ معاملات بین‌الدولی از شمول این پروتکل خارج گردیده‌اند و تأکید شده است این پروتکل در جایی که مخل حق یک دولت متعاهد به اتخاذ اقدام مقتضی به نفع امنیت ملی طبق منشور ملل متحد باشد در خصوص نقل و انتقال تسلیحات توسط یک دولت اجرا نخواهد شد. این مقرر ناظر بر آن دسته از اعمال دولتی هست که در مقام اعمال حاکمیت صورت می‌گیرند [۲۰]. ناگفته نماند که به هنگام مذاکره در کمیته ویژه تدوین کننده، اختلاف نظرات زیادی در خصوص این بند وجود داشت که به ویژه نمایندگان دول شیلی، مکزیک و کلمبیا حق ابراز نظر و اعمال شرط را در مخالفت با این بند در موقع امضا و تصویب برای خود محفوظ دانستند [۲۱].

مقصود تدوین کنندگان از اشاره به جرم جنایی تلقی نمودن «شروع به ارتکاب جرم طبق مفاهیم اساسی سیستم حقوقی هر کشور»، ملحوظ نمودن این نکته بود که برخی دولتها علاوه بر شروع به عملیات اجرایی، اعمال مقدماتی را نیز قابل تعقیب می‌دانند، در حالی که دسته دیگری از دولتها تهیه مقدمات و اعمال مقدماتی را فاقد وصف کیفری می‌دانند [۲۱] در حقوق کیفری ایران صرف تهیه مقدمات جرم به تنهایی جرم محسوب نمی‌گردد.^۲

۱. Portable

۲. تبصره ۱ ماده ۴۱ قانون مجازات اسلامی در این زمینه اشعار می‌دارد: «مجرد قصد ارتکاب جرم و عملیات و اقداماتی که فقط مقدمه جرم بوده و ارتباط مستقیم با وقوع جرم نداشته باشد شروع به جرم نبوده و از این حیث قابل مجازات نیست»

۲-۲-۲- اقدامات عمومی

سه دسته از تدابیر را در این مبحث مورد بررسی قرار می‌دهیم: الف) آموزش و معاضدت فنی ب) همکاری و ج) تبادل اطلاعات

الف) آموزش و معاضدت فنی

کشورهایی که از نظر علمی و فناوری و همچنین از نظر اقتصادی پیشرفته‌تر بوده، در شرایط بهتر هستند، می‌توانند به کشورهای ضعیفتر علوم و فنون خود را انتقال داده، در مبارزه با قاچاق تسلیحات به آنان کمک کنند. از این رو دولتهای متعاهد ملزم گردیده‌اند با سازمانهای بین‌المللی مربوط به نحو مقتضی همکاری کنند، به طوری که دولتهای متعاهد متقاضی بتوانند تعلیمات و معاضدت فنی لازم را برای ارتقای توانایی خود در پیشگیری، مبارزه و امحای تولید غیرقانونی و قاچاق تسلیحات، و قطعات و اجزای تشکیل دهنده آنها و مهمات دریافت کنند. این معاضدت شامل مواردی از قبیل معاضدت فنی، مالی و مادی در مواردی که در مواد ۲۹ و ۳۰ کنوانسیون تصریح شده‌اند، می‌شوند. (ماده ۱۴ پروتکل)

در خصوص مواد ۲۹ و ۳۰ کنوانسیون که به ترتیب به «آموزش و معاضدت فنی» و «سایر اقدامات: اجرای کنوانسیون از طریق توسعه اقتصادی و معاضدت فنی» اختصاص یافته‌اند، متذکر می‌شویم که این مواد بیشتر در صدد تشویق دول پیشرفته به کمک و معاضدت به کشورهای کمتر توسعه‌یافته هستند. توسعه اقتصادی تأثیر غیرقابل انکاری در از بین بردن زمینه‌های ارتکاب جنایات سازمان‌یافته دارند. یکی از نویسندگان بهترین راه پیشگیری از جنایت سازمان‌یافته را توزیع عادلانه ثروت در جهان می‌داند [۲۲].

ب) همکاری

ماده ۱۳ پروتکل به «همکاری» اختصاص یافته و در صدر ماده تصریح شده است که دول متعاهد، در سطوح دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی در جهت پیشگیری و مبارزه با تولید غیرقانونی و قاچاق تسلیحات گرم و قطعات آنها با یکدیگر همکاری خواهند نمود. (بند ۱ ماده ۱۳) به هر حال تعهد به همکاری در صدر این ماده به طور خیلی کلی بیان شده و برای روشن شدن جزئیات باید به سایر مندرجات این ماده و سایر مواد پروتکل مراجعه نمود. همچنین دولتها می‌توانند با تدارک ترتیبات خاص میان خود جزئیات آن را مشخص نمایند. همکاری دولتها در سطح بین‌المللی می‌تواند به طور مستقیم، یا در چهارچوب ترتیبات خاصی در سطوح دوجانبه، چندجانبه، منطقه‌ای یا بین‌المللی انجام شود. برای هر گونه همکاری، لازم

است ارگان یا مرجع خاصی به منظور برقراری هماهنگی و همکاری برای دریافت تقاضاهای دولتهای دیگر و ارسال درخواستهای دولت متبوع و همچنین دریافت و ارسال پاسخها اختصاص یابد. از این رو در پروتکل پیش‌بینی شده است که هریک از دولتهای متعاقد یک ارگان ملی یا مرکز تماس واحد را تعیین کنند تا به عنوان رابط بین آن دولت و سایر دول متعاقد عمل کند. (بند ۲ ماده ۱۳ پروتکل)

همکاری تولید کنندگان، تجار، واردکنندگان، صادرکنندگان، واسطه‌ها، و متصدیان حمل و نقل بازرگانی تسلیحات گرم با دولتها می‌تواند کمک مؤثری در پیشگیری و کشف فعالیت‌های غیرقانونی در این زمینه داشته باشد. لذا دولتهای متعاقد تشویق شده‌اند که در صدد جلب حمایت و همکاری نامبردگان برآیند. (بند ۲ ماده ۱۳)

ج) تبادل اطلاعات

در زمینه قاچاق تسلیحات، تبادل اطلاعات شامل موارد مختلفی می‌شود که به ویژه می‌توان تبادل اطلاعات در موارد آتی را نام برد: ۱) تولید کنندگان، معامله کنندگان، وارد کنندگان، صادر کنندگان و متصدیان حمل و نقل قانونی تسلیحات گرم. تبادل اطلاعات در این زمینه می‌تواند منجر به شناسایی افرادی که فعالیت‌های مشروع و قانونی انجام می‌دهند بشود که این امر شناسایی مرتکبین قاچاق را تسهیل می‌کند. ۲) گروه‌های جنائی سازمان‌یافته که معروف یا مخنون به شرکت در تولید غیرقانونی یا قاچاق تسلیحات می‌باشند. به جهت فعالیت گروه‌های جنایی در لوای شرکتها یا سازمانهای مشروع و استفاده از برخی اسناد و مدارک - واقعی یا جعلی - شناسایی این گروه‌ها در کشورهای دیگر با مشکل مواجه می‌شود. از این رو معرفی این گروه‌ها به سایر دولتها توسط هر دولتی که پی به ماهیت آنها برده باشد، می‌تواند کمک مؤثری در شناسایی آنها و کشف جرم داشته باشد. ۳) وسایل اختفا که در تولید غیرقانونی قاچاق تسلیحات گرم به کار می‌رود و همچنین روشهای کشف آنها. گروه‌های سازمان‌یافته در کشورها و اماکن مختلف ممکن است شیوه‌های متفاوتی برای جلوگیری از کشف تسلیحات به کار ببرند. همچنین دولتهای مختلف با پیشرفت فناوری، روشهای جدیدی برای کشف این موارد به دست می‌آورند که تبادل اطلاعات در این زمینه خصوصاً در کشف جرم تأثیر غیر قابل انکاری دارد. ۴) روشها و وسایل نقاط مبدأ و مقصد و راههایی که معمولاً گروه‌های جنایی سازمان‌یافته برای قاچاق تسلیحات گرم به کار می‌برند. تبادل اطلاعات در این زمینه نیز هم در کشف جرم و هم در پیشگیری از آن تأثیر بسزایی دارد.

۵) تجارب قانونگذاری و رویه‌ها و اقداماتی برای پیشگیری، مبارزه و امحای تولید غیرقانونی و قاچاق تسلیحات گرم. خیلی از کشورها قوانین و رویه قضایی جا افتاده‌ای در مبارزه با تولید غیر قانونی و قاچاق تسلیحات دارند و می‌توانند به سایر دول متعاقد که تجربه‌ای در این زمینه ندارند، کمک مؤثری بکنند. ۶) نوع دیگری از تبادل اطلاعات، مبادله اطلاعات علمی و فنی مفید برای مراجع اجرای قانون به منظور ارتقای تواناییهای آنان در پیشگیری، کشف و تحقیق از تولید غیرقانونی اشخاص مرتکب این فعالیتها است. ۷) همچنین دولتهای متعاقد می‌توانند در ردیابی تسلیحات گرم و کشف تسلیحاتی که به طور غیرقانونی تولید یا قاچاق شده‌اند با یکدیگر همکاری کنند. این امر به ویژه با توجه به علامتگذاری تسلیحات که دولتهای متعاقد ملزم به انجام آن گردیده‌اند، در کشف جرم تأثیر غیرقابل‌انکاری خواهد داشت. (بندهای ۲ الی ۴ ماده ۱۲)

ممکن است هنگام ارائه اطلاعات، دولتی محرمانه ماندن برخی از اطلاعات را بنا به مصالحی و یا به خاطر اقتضائات سیستم حقوقی خود لازم بداند که در این صورت دولت دریافت‌کننده اطلاعات ضرورت محرمانه ماندن یا محدودیتهایی را که دولت ارائه کننده اطلاعات لازم می‌داند، رعایت خواهد کرد. (بند ۵ ماده ۱۲)

۲-۳-۲- اقدامات پیشگیرانه

در این زمینه سه دسته اقدامات متمایز از هم را بررسی خواهیم کرد: الف) شناسنامه‌دار کردن تسلیحات (پیشگیری وضعی)، ب) نظارت بر تجارت تسلیحات و ج) اقدامات تأمینی.

الف) شناسنامه‌دار کردن تسلیحات

برای اینکه تولید و واردات تسلیحات مجاز و همچنین ردیابی و شناسایی تسلیحات غیرمجاز قانونمند و نظارت بر آن امکان‌پذیر گردد، سه دسته اقدامات برای شناسنامه‌دار کردن تسلیحات پیش‌بینی شده است: ثبت، علامت‌گذاری و نظارت بر تسلیحات خارج از رده.

- ثبت تسلیحات

در این زمینه هریک از دول متعاقد تضمین خواهند کرد که اطلاعات مورد نیاز برای ردیابی و شناسایی تسلیحات گرم و در صورت امکان و اقتضا، قطعات و اجزای آنها و همچنین مهمات را که به طور غیرمجاز تولید یا قاچاق شده‌اند، حداقل تا ده سال نگهداری کند. چنین اطلاعاتی شامل این موارد خواهد شد: الف) علامتی که به موجب ماده ۸ این پروتکل لازم شناخته شده است و ب) در مواردی که معاملات بین‌المللی در خصوص تسلیحات گرم و

قطعات آنها صورت می‌گیرد، تاریخ صدور و انقضای جواز یا پروانه لازم، کشور محل صدور، کشور واردکننده، کشورهای محل عبور و در صورت اقتضا دریافت‌کننده نهایی و کیفیت و کمیت کالاها. (ماده ۷ پروتکل)

۳- علامت‌گذاری

به منظور شناسایی و ردیابی تسلیحات گرم دولتهای متعاهد ملزم گردیده‌اند: الف) به موقع تولید هر سلاح گرم، علامت‌گذاری واحدی با نام تولیدکننده، کشور یا محل تولید و شماره سریال روی آن حک کنند یا هر گونه علامت واحد دیگری با الگوی هندسی همراه با کد شماره‌ای یا حرفی حک کنند تا امکان شناسایی کشور تولید کننده آن به راحتی توسط تمام دولتها امکان‌پذیر باشد؛ ب) در خصوص تسلیحات گرم وارداتی، علامت‌گذاری ساده‌ای را الزامی کنند تا امکان شناسایی کشور وارد کننده و در صورت امکان، تاریخ ورود مشخص گردد و مقامات ذی‌صلاح آن کشور بتوانند چنین سلاح گرمی را ردیابی کنند و در صورتی که سلاح گرم علامت‌گذاری نشده باشد، علامت واحدی را روی آن بگذارند؛ ج) به هنگام انتقال تسلیحات گرم از انبارهای دولتی به دست غیرنظامیان به طور دائمی، علامت واحد مقتضی روی آنها حک کنند تا امکان شناسایی دولت انتقال دهنده برای تمام دولتهای متعاهد میسر گردد. (بند ۱ ماده ۸)

دولتهای متعاهد، صنایع تولید تسلیحات گرم را تشویق خواهند کرد اقداماتی علیه امحا یا تغییر علامتها به عمل آورند. (بند ۲ ماده ۸) به نظر می‌رسد صرف تشویق کافی نباشد و لازم است تعهدات الزام‌آوری در خصوص عدم امکان امحا یا تغییر علائم پیش‌بینی شود.

۴- نظارت بر تسلیحات گرم خارج از رده^۱

چنانچه در این زمینه نظارت کافی وجود نداشته باشد، ممکن است تسلیحاتی که به ظاهر از رده خارج شده‌اند، مورد سوء استفاده و قاچاق قرار گیرند؛ زیرا تسلیحاتی که از رده خارج می‌شوند اصولاً این عنوان را از دست داده، مشمول مقررات ملی و بین‌المللی مربوط نمی‌گردند. از این رو لازم است دولتها در زمینه تسلیحاتی که از رده خارج می‌شوند، هم در خصوص مرحله و نحوه خروج از رده و هم در خصوص عدم امکان بازسازی و استفاده مجدد از آنها، نظارت کامل و کافی داشته باشند.

هریک از دول متعاہد ملزم شده‌اند در صورتی که مطابق حقوق داخلی خود یک سلاح گرم از رده خارج شده را به عنوان سلاح گرم نمی‌شناسد، اقدامات لازم، شامل جرم شناختن این اعمال را در صورت اقتضا، برای پیشگیری از بازسازی غیرقانونی تسلیحات گرم خارج از رده مطابق اصول کلی آتی اتخاذ کنند: الف) تمام قطعات اصلی یک سلاح گرم از رده خارج شده باید به طور دائم غیرقابل استفاده، غیرقابل جایگزینی، غیرقابل تبدیل یا تغییر شوند، به نحوی که امکان بازسازی به هیچ‌وجه مقدور نباشد؛ ب) ترتیباتی اتخاذ شود که مراحل از رده خارج شدن تسلیحات مورد بازرسی و تصدیق واقع شوند. در صورت لزوم، مرجع ذی‌صلاحی به این امر اختصاص یابد تا تصدیق کند که تغییرات انجام شده نسبت به یک سلاح گرم آن را به طور دائم ناکارآمد می‌کند و ج) تصدیق مقام ذی‌صلاح باید شامل یک گواهی یا نوشته‌ای باشد که از رده خارج شدن سلاح گرم را تصدیق کند یا علامت قابل رؤیتی با این مضمون روی آن الصاق کند. (ماده ۹ پروتکل)

ب) نظارت بر تجارت تسلیحات

در این خصوص نیز دو دسته اقدامات برای نظارت بر تجارت مشروع و فراهم نمودن امکان پیشگیری و کشف تولید و قاچاق غیرقانونی تسلیحات گرم پیش‌بینی شده است. دسته اول به واردات و صادرات تسلیحات مربوط می‌شود و دسته دوم به قانونمند کردن واسطه‌گری ارتباط پیدا می‌کند.

هریک از دول متعاہد ملزم گردیده‌اند یک سیستم مؤثر در زمینه صدور پروانه یا مجوز در زمینه صادرات و واردات تسلیحات گرم و همچنین اقداماتی در زمینه حمل و نقل بین‌المللی تسلیحات گرم و قطعات آنها اتخاذ کنند. قبل از صدور مجوز یا پروانه برای بارگیری و حمل و نقل تسلیحات گرم و قطعات آنها هر یک از دول متعاہد بررسی و تصدیق خواهند کرد که: الف) دول وارد کننده، پروانه یا مجوز واردات صادر کرده‌اند و ب) دولتهای محل عبور به طور کتبی اعلام کرده‌اند که هیچ‌گونه اعتراضی به عبور محموله ندارند. (بندهای ۱ و ۲ ماده ۱۰) پروانه یا مجوز واردات و صادرات و اسناد ضمیمه همراه آن شامل اطلاعاتی حداقل در مورد محل و تاریخ صدور، تاریخ انقضا، کشور صادر کننده، کشور وارد کننده، دریافت کننده نهایی، کیفیت و کمیت تسلیحات گرم و قطعات آنان و در صورتی که محموله از سرزمین کشورهای عبور خواهد کرد، نام کشورهای محل عبور خواهد بود. (بند ۳ ماده ۱۰)

برای اینکه امکان سوء استفاده و قاچاق تسلیحاتی که مجوز صدور دارند، در بین راه به حداقل برسد، ممکن است دولت صادر کننده از دولت وارد کننده اعلام وصول آن را بخواهد.

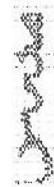
لذا دولت وارد کننده ملزم گردیده است بنا به درخواست دولت صادر کننده دریافت تسلیحات گرم و قطعات آنها را اعلام کند. (بند ۴ ماده ۱۰)

مقررات سختی که برای جلوگیری از قاچاق تسلیحات تدوین و اجرا می‌شوند، نباید به فعالیتهای مشروع خدشه وارد کنند. تسلیحات گرم علاوه بر استفاده‌های نامشروع و خشن، دارای کاربردهای ورزشی و تفریحی نیز هستند. از این رو دولتهای متعاقد مجاز هستند برای واردات و صادرات و ترانزیت تسلیحات گرم و قطعات آنها که برای اهداف قانونی مانند شکار و ورزش تیراندازی، تمرین یا تعمیرات یا برای ارائه در نمایشگاهها به کار می‌روند، رویه‌های سهلتری اتخاذ کنند. (بند ۶ ماده ۱۰)

واسطه‌گری در داد و ستدها، اگرچه غالباً گستره محدودتری دارد، لکن در صورتی که قانونمند نباشد، می‌تواند خطرهای جدی به همراه داشته باشد. در پروتکل، دولتهای متعاقد ترغیب گردیده‌اند به منظور پیشگیری از تولید غیرقانونی تسلیحات گرم و قاچاق آنها فعالیت واسطه‌ها را با ایجاد سیستمی منظم قانونمند کنند. چنین سیستمی شامل یک یا چند مورد از اقدامات ذیل خواهد بود: الف) الزام واسطه‌ها به ثبت نام و مشخصات خود در سرزمین دولت مربوط؛ ب) الزام به اخذ پروانه یا مجوز واسطه‌گری؛ یا ج) الزام به ارائه مجوز یا پروانه صادرات و واردات یا اسناد ضمیمه آن که حاوی نام و محل استقرار واسطه‌هایی که به ترانزیت کالاها اشتغال دارند، خواهد بود. (بند ۱ ماده ۱۵) همچنین دول متعاقدی که سیستم اخذ مجوز و پروانه را الزامی کرده‌اند، تشویق شده‌اند در تبادل اطلاعات با سایر دولتها، اطلاعات مربوط به واسطه‌ها و واسطه‌گری را در اختیار آنها بگذارند و همچنین سوابق ثبتی آنها را مطابق ماده ۷ این پروتکل نگهداری کنند. (بند ۲ ماده ۱۵)

ج) اقدامات تأمینی

اقدامات تأمینی که تحت عنوان «اقدامات پیشگیرانه و ایمنی»^۱ در پروتکل تدوین گردیده‌اند، اقداماتی هستند که برای پیشگیری از امکان سرقت یا سوء استفاده از تسلیحات گرم اندیشیده شده‌اند. هر یک از دول متعاقد ملزم گردیده‌اند به منظور کشف، پیشگیری و امحای سرقت، مفقودی یا تبدیل و همچنین تولید غیرقانونی تسلیحات گرم، اقدامات مقتضی دراین موارد اتخاذ کنند: الف) به هنگام تولید، وارد کردن، صادر کردن و عبور از سرزمینشان، تعهد به ایمنی تسلیحات گرم و قطعات آنها را ایجاد کنند. ب) مؤثر بودن کنترل واردات، صادرات و

محموله‌های در حال عبور را با اقدامات مقتضی از جمله با همکاری فرامرزی متصدیان گمرک، پلیس و مسئولین کنترل مرزی ارتقاء دهند. (ماده ۱۱ پروتکل)

۲-۲-۴- مصادره^۱

تنها ضمانت‌اجرایی که در پروتکل در خصوص قاچاق تسلیحات پیش‌بینی شده، مصادره است. البته طبق مندرجات خود کنوانسیون که ما تحت عنوان تدابیر عمومی در فصل اول این نوشتار مطالعه کردیم، دولتهای متعاقد با در نظر گرفتن شدت این جنایت، مجازاتهای مقتضی در خصوص آن اعمال و اجرا خواهند کرد.

به موجب اصول حقوقی شناخته شده در اکثر نظامهای حقوقی، مجرم نمی‌تواند با ارتکاب جرم به دارایی خود بیفزاید. به عبارت دیگر، ارتکاب جرم نمی‌تواند منبع و منشأ قانونی درآمد تلقی شود. همچنین اگر خرید و فروش، تولید، حمل و نقل یا نگهداری کالایی ممنوع باشد و به موجب قوانین جزایی چنین عملی وصف کیفری داشته و برای مرتکب این عمل مجازات تعیین شده باشد، علاوه بر اعمال مجازات، اموال موضوع جرم به نفع دولت ضبط (مصادره) می‌شود. ناگفته نماند که این قاعده در خصوص جرائم علیه اموال نیز اجرا می‌شود. منتها چون در جرائم اخیر، مالک اموال ناشی از جرم مشخص است، لذا اموال به مالک مسترد می‌گردد و به هر حال در هیچ شرایطی در دارایی مجرم داخل نمی‌گردد.

در پروتکل نیز مصادره تسلیحات گرم و قطعات آنها به عنوان یکی از ضمانت‌های اجرایی مؤثر در برخورد با قاچاق تسلیحات پیش‌بینی شده است. دولتهای متعاقد ملزم گردیده‌اند که تا حد ممکن اقداماتی اتخاذ نمایند که مصادره تسلیحات گرم و قطعات آنها را که به طور غیرمجاز تولید یا قاچاق شده‌اند، امکان‌پذیر سازند. همچنین دولتهای متعاقد ترغیب شده‌اند که در صورت ضرورت اقداماتی اتخاذ نمایند که با ضبط و تخریب تسلیحاتی که به طور غیرقانونی تولید یا قاچاق شده‌اند، از افتادن آنها به دست اشخاصی که مجاز به داشتن آنها نیستند، پیشگیری کنند. (بندهای ۱ و ۲ ماده ۶)

ملاحظه می‌گردد که مندرجات بند ۲ ماده ۶ پروتکل، که به مصادره و ضبط اموال اختصاص دارد، نیز ماهیتاً اقدامات پیشگیرانه هستند. از این رو باید گفت که اساس مندرجات این پروتکل را «پیشگیری» تشکیل می‌دهد.

۳- نتیجه‌گیری

چون قاچاق تسلیحات علاوه بر منافع مادی هنگفتی که مثل سایر جنایات سازمان‌یافته برای مرتکبین به ارمغان می‌آورد، از نظر توان نظامی موجب تقویت گروه‌های سازمان‌یافته جنایی می‌شود و توسل گروه‌های جنایی به این تسلیحات موجب خشن‌تر و خطرناک‌تر شدن آنان می‌گردد و به علاوه گروه‌های مزبور با فروش این تسلیحات به سایرین، امنیت جامعه را مورد تهدید جدی قرار می‌دهند، به طوری که هم مجرمین عادی به این تسلیحات روی می‌آورند و هم گروه‌های تروریستی به اقدامات سالب امنیت و آرامش عمومی بیشتر مبادرت می‌ورزند، لذا عزم بین‌المللی و پاسخهای مناسب بین‌المللی برای پیشگیری و مجازات این عنوان جنایی ضروری می‌نماید. از این رو جامعه بین‌المللی و در رأس آن دولتها در سال ۲۰۰۱ سندی را به عنوان پروتکل الحاقی به کنوانسیون ملل متحد علیه جنایت سازمان‌یافته فراملی تدوین نمودند.

در این پروتکل به پیشگیری از جرم اهمیت خاصی داده شده است؛ زیرا اگر تولید و قاچاق تسلیحات گرم ارتکاب یابد - و نتیجتاً تسلیحات گرم به وفور به دست گروه‌های جنایی بیفتد - مقابله با آن خیلی مشکل‌تر می‌شود؛ ولی اگر از ابتدا از تولید غیرقانونی و قاچاق تسلیحات پیشگیری گردد، هزینه کمتری به جامعه بین‌المللی و دولتها تحمیل می‌شود.

هدف اصلی پروتکل - همچون خود کنوانسیون پالرمو - هماهنگ نمودن حقوق داخلی دول متعاهد و تشویق آنان به همکاری با یکدیگر است. برای فراهم نمودن استقبال هرچه بیشتر دولتها، انعطاف‌پذیری و خلل وارد نشدن به حاکمیت دولتها از ویژگیهای مهم و اساسی پروتکل محسوب می‌شود. با این حال، دول متعاهد در این زمینه استقبال کمتری نشان داده‌اند. به نظر می‌رسد یکی از دلایل اصلی این امر نفوذ گروه‌های سازمان‌یافته در ارکان حکومتها و دلیل دیگر، احتیاط بیش از حد دولتها در مواردی است که تصویب سندی را محدود کننده حاکمیت خود تلقی می‌نمایند.

در حقوق ایران، مقررات جامع و منسجمی در خصوص پیشگیری و مبارزه با قاچاق تسلیحات گرم توسط گروه‌های سازمان‌یافته وجود ندارد حتی اگر قوانین جامع و پیشرفته‌ای در این زمینه به تصویب برسد، با توجه به بعد فراملی این جنایات، امکان مبارزه مؤثر و ریشه‌کن کردن آن میسر نخواهد بود؛ چون گروه‌های سازمان‌یافته فراملی در کشورهای

مختلفی پایگاه دارند و می‌توانند از خلأهای بین‌المللی ناشی از عدم هماهنگی و همکاری دولتها بهره‌مند شوند.

هنوز کنوانسیون پالرمو و پروتکل‌های الحاقی به تصویب قانونگذار ایران نرسیده است. تصویب پروتکل فرصت‌های مناسبی را برای بهره‌مندی از همکاری سایر کشورها ایجاد خواهد نمود. با توجه به اینکه موضوع و مفاد پروتکل هیچگونه اصطلاحاتی با مسائل فرهنگی و اعتقادی ندارد، لذا بیم تعارض با شرع نیز وجود ندارد و از این جهت نیز تصویب آن قابل توصیه است. با این حال، چون مطابق بند ۲ ماده ۲۷ کنوانسیون پالرمو، فقط دولتی که کنوانسیون را تصویب نموده‌اند می‌توانند پروتکل‌های الحاقی را تصویب کنند، لذا ابتدا باید تصویب خود کنوانسیون بررسی شود و سپس در صورت تصویب کنوانسیون، پروتکل نیز تصویب گردد. تصویب خود کنوانسیون نیز با توجه به اینکه اجرای تعهدات مندرج در آن منوط به عدم مغایرت با حقوق داخلی شده، قابل توصیه است؛ خصوصاً اینکه اعمال شرط نیز منع نشده است و اگر قاعده‌ای خلاف شرع یا قانون اساسی تشخیص داده شود، می‌توان با اعمال شرط این مشکل را حل کرد. البته لازم است ابتدا مقدمات و امکانات اجرای این اسناد از جهات مختلف بررسی شود، چون به هر حال، برای اجرای مندرجات این اسناد، هم باید از نظر اقتصادی بررسی‌های لازم صورت گیرد و هم از حیث تربیت کادر متخصص، تمهیدات لازم اندیشیده شود.

۴- منابع

- [1] Un doc. L/T/4359, 15 December 2000, Palermo. Morethan 120 Nations Sign New UN Convention On Transnational Organized Crime, as High – Level Meeting Concludes in Palermo.
- [۲] بوسار، آ.، *بزهکاری بین‌المللی*، ترجمه نگار رخشانی، انتشارات کتابخانه گنج دانش، زمستان ۱۳۷۵.
- [3] GREENE, O., Examining international responses to illicit arms trafficking, *Crime, Law & Social Change*, Vol. 33, April 2000, No.3, Kluwer Academic Publishers.
- [4] Karta, T., Controlling the Black and Gray Markets in Small Arms in South Asia, Jeffrey B., Klare M. T., (eds), *Light Weapons and Civil Conflict: Controlling the*

- tools of violence* Littlefield: Lanham, Maryland Rowman & 1999.
- [5] Phythian, M., The illicit arms trade: Cold War and Post - Cold Wars. *Crime, law & Social Change*, Vol. 33, March 2000, Nos.1-2, Kluwer Academic Publishers. P. 1, 43.
- [6] UN Doc A/46/301.
- [7] UN Doc A/46/36.
- [8] UN Doc A/51/42.
- [9] UN Secretary-General (Boutros Ghali), *Agenda for Peace: a Supplement*, United Nations: New York, January 1995.
- [10] UN Doc A/50/70.
- [11] UN Doc A/52/298.
- [12] UN Doc E/CN.15/1997/L.19.
- [13] UN Doc E/CN.15/1998/L.6Rev1.
- [14] UN DOC.A/RES/53/111 (1998).
- [15] UN DOC.A/RES/53/114 (1998).
- [16] UN DOC.A/RES/.
- [17] UN DOC.A/RES/54/126 (1999).
- [18] UN Doc A/55/383/Add 2, p.3.
- [19] <http://untreaty.un.org/ENGLISH/bible/englishinternetbible/partI/chapterXVIII/treaty15.asp>.
- [20] Report of the Ad Hoc Committee on the Elaboration of a Convention against Transnational Organized Crime on the work of its twelfth session, Interpretative notes for the official records (*travaux preparatoires*) of the negotiation of the protocol against the illicit manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and components and Ammunition, supplementing the United Nations convention against Transnational organized crime, U.N.Doc. A/55/383/Add. 3, P.2

- [21] Report of the Ad Hoc Committee on the Elaboration of a convention against Transnational Organized Crime on the work of its twelfth session, U.N.Doc.A/55/383/Add 2.P.4.
- [22] FIJNAUT, C., «Transnational Crime and the role of the United Nations in It's its Containment through International Cooperation: A challenge for the 21st Century. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 8, 2000.

